

**А.С. Полторак, канд. екон. наук, ст. викладач
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет», м. Миколаїв**

ГАРМОНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Розвиток і підтримка агропромислового комплексу України, що є однією з небагатьох галузей, яка розвивається та ефективно функціонує навіть у кризові роки, здійснюють значний вплив на нарощування експортного потенціалу держави. В останні роки аграрний бізнес України перебуває в умовах недостатнього фінансування, що автоматично стримує інтенсивність розвитку підприємств аграрного сектору, знижує ефективність виробництва сільськогосподарської продукції. Згідно підрахункам Національної академії аграрних наук дефіцит оборотних активів щороку складає близько 100 млрд грн, з яких 4–5 млрд грн погашається за рахунок державної підтримки, джерелом 26 млрд грн стають банківські кредити під великі проценти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми гармонізації державного регулювання щодо управління оборотними активами на підприємствах АПК України приділяли увагу такі науковці як В. О. Артеменко, який досліджував управління оборотними активами на підприємствах аграрного сектору з урахуванням особливостей їх операційного циклу; В.І. Борзенко, Т.В. П'ятак, О.О. Дем'яніна, що приділили увагу моделюванню процесів управління оборотним капіталом підприємства; Я.Б. Дропа, який досліджував організацію управління оборотним капіталом промислових підприємств України; Г.О. Роганова, яка розглядала стратегії фінансування оборотних активів з позиції персоналістів, однак, питання гармонізації державного регулювання щодо управління оборотними активами на підприємствах АПК України потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Завдання дослідження полягають у виокремленні перешкод функціонуванню підприємств АПК України та підвищенню ефективності використання їх оборотних активів, негативний вплив яких може бути зменшено за рахунок гармонізації законодавства України; наданні пропозицій щодо гармонізації державного регулювання щодо управління оборотними активами на підприємствах АПК України.

Виклад основного матеріалу досліджень. У 2013 р. валовий збір зернових збільшився на 36,3 % по зрівнянню з 2012 р., а загальні обсяги сільського виробництва зросли на 13,7 %, що підтверджується даними Державної служби статистики. Експорт зернових культур здійснює суттєвий вклад у наповнення державного бюджету, крім того, існують тенденції до його стабільного зростання, що підтверджує необхідність систематичного зменшення впливу будь-яких перешкод цього зростання. Крім того, саме агропромисловий комплекс України приваблює значну частину інвестицій в країну.

На сьогодні в Україні діють надзвичайно не вигідні для підприємств, порівняно з більшістю розвинутих країн, умови банківського кредитування. Так, якщо в Україні середня кредитна ставка становить 18,4 %, в США вона складає 3,25 %, у Німеччині – 3,94 %, у Франції – 3,43 %. Враховуючи рівень рентабельності підприємств агропромислового комплексу України (в середньому 21–23 %), суб'єкти господарювання за наявних умов вимушені вести господарську діяльність практично для погашення процентів за користування кредитними коштами. Все це призводить до значного обсягу прострочених кредитів підприємствами АПК, який, на кінець жовтня 2013 р., становив 2,6 млрд грн, що складає майже 7 % від їх загального кредитного навантаження. Беручи до уваги, що наявна ситуація зберігається протягом останніх 5 років, робимо висновок, що ліквідні застави підприємств АПК України для цілей кредитування вже закінчилися.

В цих умовах необхідні нові інструменти для фінансування суб'єктів господарювання агропромислового комплексу [8, с. 82–85].

З 19 березня 2013 р. в Україні діє закон «Про аграрні розписки», згідно з яким аграрна розписка – це розписка під заставу майбутнього врожаю, особливий вид товарозпорядчого документу, який підлягає нотаріальному посвідченню та реєструється в особливому реєстрі [6]. Передбачалось, що аграрні розписки стануть ефективним інструментом короткострокового фінансування, що на достатньому рівні захистять інтереси кредиторів, крім того, вважалось, що цей інструмент будуть широко використовувати невеликі підприємства-постачальники продуктів, необхідних для посівних робіт, знижуючи вплив великих підприємств-конкурентів.

Однак, на практиці існують суттєві перешкоди застосуванню аграрних розписок в якості інструмента короткострокового фінансування.

По-перше, закон [6] не забороняє нерезидентам бути кредиторами, що свідчить про можливість збільшення іноземного фінансування, однак, для практичної реалізації цієї переваги необхідно корегувати валютне

законодавство України. Так, певних змін потребує Податковий кодекс України, в якому не прописані ні процедури, ані будь-які податкові наслідки стосовно використання аграрних розписок.

По-друге, закон [6] вимагає реєструвати всі нотаріально засвідчені аграрні розписки у Реєстрі аграрних розписок, тобто у єдиній інформаційній системі, яка містить дані про видані та погашені аграрні розписки, крім того, затверджено порядок і механізм його ведення, однак, на практиці перешкодою застосування аграрних розписок є відсутність самого електронного реєстру, що, по суті, унеможливорює використання аграрних розписок та гальмує нарощування фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва, яке має тенденцію до зростання.

Для введення в практичну діяльність суб'єктів господарювання агропромислового сектору аграрних розписок, тим самим скорочуючи недостатній рівень їх фінансування, необхідно корегувати податкове та валютне законодавство України, сформуванню електронний реєстр для своєчасного реєстрування нотаріально засвідчених аграрних розписок, надати пояснення нотаріусам, уповноваженим здійснювати таке реєстрування.

Крім того, порівняно з країнами Європейського Союзу, державна підтримка с/г виробництва є недостатньою. Рівень дотацій виробникам сільськогосподарської продукції приблизно в 10 разів вищий в країнах Європейського Союзу, а субсидії в середньому складають 300-400 євро на 1 гектар земель у землекористуванні, тоді як в Україні аналогічний показник складає всього 43,6 євро на 1 гектар. Така ситуація призводить до того, що українська продукція не може конкурувати із продукцією Європейського Союзу, яка, внаслідок дотацій, є дешевшою.

Нагальною проблемою для підвищення ефективності використання оборотних активів на підприємствах АПК України є стрімке подорожчання мінеральних добрив. Тільки за грудень 2013 р. відпускна ціна на аміачну селітру збільшилась з 2800 грн до 3300 грн, що призведе, за розрахунками аграріїв, до зростання на 3–5 % собівартості продукції рослинництва врожаю 2014 р. Крім того, якщо тенденція подорожчання збережеться, собівартість зазначеної продукції може збільшитись до 10 %. Так, Аграрна спілка України та Асоціація фермерів та приватних хліборобів звернулись до прем'єр-міністра України з проханням контролювати подальше збільшення ціни на мінеральні добрива, негативний вплив якого може призвести до системної збитковості галузі [2].

Так, вважаємо доцільним розглянути питання щодо зниження митних зборів на імпорتنні мінеральні добрива, звертаючи увагу на пріоритетність агропромислового комплексу в Україні та існування

реальних загроз розвитку галузі.

Діючим законодавством України на сучасному етапі передбачається обов'язкова сертифікація на відповідність послуг зернових складів, яку необхідно проводити щорічно, а також сертифікація якості зерна при усіх його переміщеннях при експортно-імпортних операціях та інших переміщеннях на території України, які потребують численних погоджень і довідок. Ситуація загострюється нестабільністю законодавчих вимог стосовно цього питання: необхідність зазначених сертифікатів вже декілька разів відміняли та знову поновлювали.

Так, вимогами сучасного законодавства для експортерів зерна висувається необхідність подвійного контролю його якості: на внутрішніх елеваторах та після відвантаження на судно. Фітосанітарна служба має право проводити зазначений аналіз протягом трьох днів, що призводить до того, що в сучасних умовах транспорт може простоювати 3-4 дні з причини, що цей час витрачається на документальне оформлення необхідних сертифікатів, внаслідок чого собівартість готової продукції збільшується, знижуючи ефективність використання оборотних активів на підприємствах АПК України. За даними Держпідприємництва, витрати на оформлення супроводжально-дозвільних документів в сучасних умовах складають приблизно 19 \$/ 1 т, що збільшує вартість витрат на логістику, які іноді складають половину від ціни на зерно [9].

Крім того, обов'язкові в Україні сертифікати ветеринарної та фіто санітарної інспекції не потрібні іноземним покупцям через те, що у будь-яких іноземних договорах якість товару регламентується ISO, саме тому підприємства АПК марно витрачають значні кошти, збільшуючи собівартість готової продукції, а держава підтримує значну інфраструктуру для виготовлення цих сертифікатів.

Так, державний контроль за якістю зерна, результати якого не потрібні за межами України, призводять до значних невинуватених збитків для підприємств АПК України, зниження ефективності використання їх оборотних активів, зниження рентабельності господарської діяльності, крім того, сприяє корупції, збільшує витрати бюджетних ресурсів, підтримує дефіцит інфраструктури для зберігання різних класів зернових.

Саме тому для підвищення ефективності використання оборотних активів на підприємствах АПК України необхідні сучасні законодавчі норми, направлені на дерегуляцію зернового ринку, а саме на визначення мінімального обсягу відвантажувальної партії, яке підлягає обов'язковій сертифікації якості зерна та зернових складів, або взагалі на скасування вимог необхідності отримання такого сертифікату, що наблизить законодавство України щодо сертифікації до міжнародних стандартів (ані у Російській Федерації, ані у державах Європейського Союзу немає

обов'язку перевіряти якість зерна та отримувати будь-які аналогічні сертифікати, у США обов'язкове отримання сертифікату визначено лише для партії зерна, що відвантажується в обсягу понад 15 тис. т.), зменшить кількість дозволів та обсяг витрат суб'єктів господарювання АПК. Крім того, необхідні заходи щодо уніфікації українських та міжнародних стандартів стосовно класифікації зернових (пшениця, наприклад, класифікується згідно ГОСТу на 6 класів, а згідно ISO – на 3 класи).

Наступною проблемою функціонування підприємств агропромислового комплексу, негативний вплив якої можливо зменшити за рахунок гармонізації державного регулювання, є проблема зернової логістики, сприяння розвитку і оптимізації якої дозволить в майбутньому збільшувати експорт сільськогосподарських культур. Саме через проблеми із зерновою логістикою суб'єкти господарювання АПК України поступаються підприємствам інших держав на тендерних конкурсах.

Так, на сучасному етапі гостро стоїть необхідність розробки механізму спрощення логістики, а також суттєвого зниження витрат на транспортування продукції суб'єктів господарювання АПК, що підтверджується існуванням низки проблем, пов'язаних із зерновою логістикою, а саме:

- нестача зерновозів для забезпечення відправки необхідного обсягу сільськогосподарської продукції на експорт, високий рівень зношеності наявних вагонів;

- оформлення дозвільної документації на вантажні операції, що здійснюються державними органами контролю, триває більше доби, суттєво знижуючи ефективність використання зерновозів, темпи відвантаження зерна, збільшуючи його собівартість, що призводить до зниження ефективності використання структурних елементів оборотних активів підприємств АПК.

Для зменшення негативного впливу проблем із зерновою логістикою на ефективність використання оборотних активів на підприємствах АПК України, собівартість готової продукції, можливість підприємств АПК України конкурувати із іноземними підприємствами на тендерних конкурсах та швидкість відвантаження сільськогосподарської продукції на експорт, пропонується:

- законодавчо затвердити зниження вартості перевезення продукції сільського господарства за умови застосування власних спеціалізованих вагонів, що буде, по-перше, стимулювати підприємства АПК України залучати інвестиції для закупівлі вагонів зерновозів, яких у приватній власності вітчизняних підприємств дуже мало, по-друге, знизить рівень витрат на транспортування зерна суб'єктами господарювання АПК України, підвищить ефективність використання їх оборотних активів;

– підготувати інформацію для загального користування щодо переліку земельних ділянок, які, за бажанням інвесторів, можуть бути надані у довгострокову оренду для будівництва терміналів, що в майбутньому будуть використовуватись для перевантаження зерна на експорт, що надасть можливість поступово нарощувати потужності в частині перевалки продукції підприємств АПК України на експорт, залучити додаткові інвестиції;

– розглянути питання щодо можливості внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування»[7] стосовно скасування або зменшення плати за проїзд дорогами транспортних засобів, які здійснюють перевезення зерна, та у яких габаритно-вагові параметри перевищують нормативні, що надасть можливість знизити надзвичайно високі витрати на перевезення готової продукції суб'єктів господарювання АПК України, підвищити ефективність використання їх оборотних активів.

Розроблені пропозиції щодо гармонізації державного регулювання щодо управління оборотними активами на підприємствах АПК України представлені у таблиці.

Пропозиції щодо гармонізації державного регулювання щодо управління оборотними активами на підприємствах АПК України*

Проблема	Наслідки проблеми	Пропозиції
1	2	3
Недостатнє фінансування підприємств АПК України	Нестача вільних грошових коштів, не виправдане збільшення застосування кредитних коштів, зниження ефективності використання оборотних активів та інтенсивності розвитку підприємств аграрного сектору, зниження ефективності виробництва сільськогосподарської продукції	<p>1. Для ефективного застосування такого інструменту короткострокового фінансування, як аграрні розписки пропонується:</p> <ul style="list-style-type: none"> - додати положення до закону України «Про аграрні розписки», що затверджує неможливість застосування форс-мажору у питанні розрахунків за аграрними розписками, що зменшить можливість невиконання зобов'язань перед кредиторами; - корегувати податкове та валютне законодавство України для надання можливості участі нерезидентів у застосуванні аграрних розписок; - сформувати електронний реєстр для своєчасного реєстрування нотаріально засвідчених аграрних розписок, надати пояснення нотаріусам, уповноваженим здійснювати таке реєстрування. <p>2. Поступове збільшення дотацій виробникам сільськогосподарської продукції для підвищення їх конкурентних можливостей порівняно з іноземними виробниками, рівень державної допомоги яким є суттєво вищим.</p>

1	2	3
Стрімке подорожчання мінеральних добрив	Зростання собівартості продукції рослинництва, зниження ефективності використання оборотних активів	1. Розгляд питання щодо можливості зниження митних зборів на імпорتنі мінеральні добрива, звертаючи увагу на пріоритетність агропромислового комплексу в Україні та існування реальних загроз розвитку галузі.
Обов'язкова сертифікація на відповідність послуг зернових складів та якості зерна при усіх його переміщеннях	Подвійний контроль якості для експортерів, збільшення собівартості продукції, суттєві витрати на простої транспорту, збільшення витрат бюджетних ресурсів, підтримання дефіциту інфраструктури для зберігання різних класів зернових	Враховуючи непотрібність іноземним покупцям сертифікатів якості України через регламентування якості товару вимогами ISO в іноземних договорах, пропонується: 1. Увести в дію законодавчі норми, направлені на дерегуляцію зернового ринку, а саме на часткове скасування окремих видів сертифікації якості зерна для експортерів, що наблизить законодавство України щодо сертифікації до міжнародних стандартів, зменшить кількість дозволів та обсяг витрат суб'єктів господарювання АПК; 2. Заходи щодо уніфікації українських та міжнародних стандартів стосовно класифікації зернових.
Проблеми із зерною логістикою, основними з яких є нестача зерновозів, тривалий термін оформлення дозвільної документації на вантажні операції	Високі ціни на транспортування с/г продукції, нестача транспорту для забезпечення відправки необхідного обсягу с/г продукції на експорт, зниження ефективності використання оборотних активів підприємств АПК, тривалі темпи відвантаження зерна;	Законодавчо затвердити зниження вартості перевезення продукції сільського господарства за умови застосування власних спеціалізованих вагонів, що, по-перше, буде стимулювати підприємства АПК залучати інвестиції для закупівлі вагонів-зерновозів, яких у приватній власності вітчизняних підприємств недостатньо, по-друге, знизить рівень витрат на транспортування зерна, підвищить ефективність використання оборотних активів підприємств АПК; Підготувати інформацію для загального користування щодо переліку земельних ділянок, які, за бажанням інвесторів, можуть бути надані у довгострокову оренду для будівництва терміналів для перевантаження зерна на експорт, що надасть можливість нарощувати потужності в частині перевалки с/г продукції на експорт, знижувати витрати на перевалку, залучити додаткові інвестиції; Розглянути питання щодо можливості внесення змін до Постанови КМУ «Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування» стосовно скасування або зменшення плати за проїзд дорогами транспортних засобів, у яких габаритно-вагові параметри перевищують нормативні, які здійснюють перевезення зерна, що надасть можливість знизити витрати на перевезення готової продукції підприємств АПК, підвищити ефективність використання їх оборотних активів.

* Джерело: власні дослідження;

Висновки. Результати дослідження свідчать, що серед основних перешкод функціонуванню підприємств АПК України та підвищенню ефективності використання їх оборотних активів, негативний вплив яких може бути зменшено за рахунок гармонізації законодавства України, є: недостатнє фінансування, стрімке подорожчання мінеральних добрив, обов'язкова сертифікація на відповідність послуг зернових складів та якості зерна при усіх його переміщеннях, а також гострі проблеми із зерною логістикою, основними з яких є нестача зерновозів, тривалий термін оформлення дозвільної документації на вантажні операції.

Так, для зменшення негативного впливу зазначених чинників на ефективність використання оборотних активів запропоновано розглянути доцільність внесення низки змін у законодавчо-нормативні документи, а саме у закон України «Про аграрні розписки», податкове та валютне законодавство України для можливості ефективного застосування підприємствами АПК України аграрних розписок; у митне законодавство для зниження митних зборів на імпорتنі мінеральні добрива; у законодавство щодо сертифікації якості зерна для експортерів для наближення вітчизняного законодавства щодо сертифікації до міжнародних стандартів та зменшення кількості дозволів та витрат суб'єктів господарювання АПК; у Постанову Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування» для зниження надзвичайно високих витрат на перевезення готової продукції суб'єктів господарювання АПК України, підвищення ефективності використання їх оборотних активів.

Бібліографічний список: 1. Артеменко В.О. Управління оборотними активами на підприємствах аграрного сектору з урахуванням особливостей їх операційного циклу / В.О. Артеменко // Вісн. Сумськ. НАУ. – 2014. – № 2. – С. 49–57. 2. Болопов В.П. Аграрии Украины просят правительство предотвратить удорожание минудобрений / В.П. Болопов. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com> 3. Борзенко В.І. Моделювання процесів управління оборотним капіталом підприємства / В.І. Борзенко, Т.В. П'ятак, О.О. Дем'юхіна // Вісн. нац. технік. ун-ту «Харк. політехнік. ін.-т». – 2011. – № 25. – С. 86–90. 4. Дропа Я.Б. Організація управління оборотним капіталом промислових підприємств України: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Я.Б. Дропа; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2006. – 20 с. 5. Податковий кодекс України : за станом на 01.01.2014 р. / Верховна Рада

України // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – К., 2010. – № 92. – С. 9. 6. Про аграрні розписки : закон України від 06.11.2012 № 5479-VI / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – К., 2013. – № 5. – С. 9. 7. Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування: постанова від 27.06.2007 № 879 / Кабінет міністрів України // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – К., 2007. – № 48. – С. 51. 8. Роганова Г.О. Стратегія фінансування оборотних активів: позиція персоналiстів / Г.О. Роганова // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 3–4(1)'2013. – С. 82–85. 9. УАК та РП КМУ попросили М.Азарова спростити документи на зерно // Українська аграрна конференція. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://arroconf.org>.

Полторак А.С. Гармонизация государственного регулирования по управлению оборотными активами на предприятиях АПК Украины. Рассмотрены основные препятствия функционированию предприятий АПК Украины и повышению эффективности использования оборотных активов, негативное влияние которых может быть уменьшено за счет гармонизации законодательства Украины. Для уменьшения негативного влияния указанных факторов на эффективность использования оборотных активов предложены к рассмотрению изменения в отдельные законодательно-нормативные документы.

Poltorak A. Harmonization of state regulation on management of current assets at the enterprises of the agroindustrial complex of Ukraine. Considered are the main obstacles to the functioning of the agricultural enterprises of Ukraine and increase of efficiency of use of current assets, the negative impact of which could be reduced due to harmonization of the legislation of Ukraine. To reduce the negative impact of these factors on the efficiency of the use of current assets, the proposed changes in certain legislative and regulatory documents.